

Σαγιάδα: η καθημερινότητα στα σύνορα

Το τοπίο στη λογοτεχνία

Βαγγέλης Μάστορας, «Υπάρχουμε-Συνυπάρχουμε; Γράμμα από τη Σαγιάδα»,
Εφημερίδα *Τα ΝΕΑ*, 9/02/2010.

«...”Υπάρχουμε... Συνυπάρχουμε;” ο Δήμος Σαγιάδας του Νομού Θεσπρωτίας, παραμεθόριος, βρίσκεται στην εσχατιά της Ελλάδας. Για ορισμένους καρεκλοκένταυρους μανδαρίνους του αθηναϊκού κράτους εκεί σταματά η Ελλάδα, για εμάς όμως που ζούμε σε αυτόν τον τόπο από εδώ αρχίζει η Ελλάδα. Ο Δήμος Σαγιάδας ήταν από τους πρώτους που αρχές του 1990-91 υποδέχθηκε μεγάλο αριθμό Αλβανών φυγάδων αρχικά, εξαχρειωμένων και εξαθλιωμένων, οι οποίοι μετά την πτώση του τυραννικού καθεστώτος που τους οδήγησε για δεκαετίες στην ισότητα... προς τα κάτω και την απομόνωση, αναζητούσαν καλύτερη τύχη –και την επιβίωσή τους ακόμη- στην Ελλάδα.

[...]

Ένας σημαντικός αριθμός αλλοδαπών ζει μόνιμα και εργάζεται στο δήμο μας, ενώ οι εποχικοί αλλοδαποί εργάτες. Ιδιαίτερως τις περιόδους αιχμής της συγκομιδής, κυριαρχούν στην τοπική κοινωνία.

Χωρίς αυτούς, η τοπική οικονομία θα είχε παραλύσει προ πολλού και οι παραγωγοί της περιοχής θα είχαν περιέλθει σε απόγνωση. Για όσους δεν γνωρίζουν, ο δήμος μας είναι κατ' εξοχήν αγροτικός, με χιλιάδες στρέμματα παραγωγής δεκάδων χιλιάδων τόνων εσπεριδοειδών, κυρίως μανταρινιών, και γνωρίζουμε όλοι πολύ καλά την καθοριστική συμβολή αυτών των εργατικών, ευτυχώς όχι φθηνών πλέον, χεριών στην παραγωγική διαδικασία. Αυτοί οι αλλοδαποί, Αλβανοί κυρίως αλλά και Βούλγαροι και άνθρωποι άλλων εθνοτήτων, νόμιμα και μόνιμα διαμένοντες στην περιοχή μας, αποτελούν τα τελευταία χρόνια αναπόσπαστο κομμάτι της. Τα παιδιά τους φοιτούν στα ελληνικά σχολεία με αξιοζήλευτες πολλές φορές επιδόσεις. Αυτοί οι οικονομικοί μετανάστες είναι για μας συμπολίτες, συνδημότες, συγχωριανοί και φίλοι.

[...]

Ευχόμαστε και ελπίζουμε, δηλώνοντας πως συμφωνούμε απόλυτα με αυτόν, ο υπό ψήφιση νόμος για τα δικαιώματα των αλλοδαπών και την απόδοση της ιθαγένειας να γίνει πράξη και να καταστούν και αυτοί, με τις απαραίτητες βεβαίως προϋποθέσεις και τους περιορισμούς, ισότιμα μέλη της ελληνικής κοινωνίας. Άλλωστε κατά τον Ισοκράτη “Ελληνες εισίν οι της ημετέρας παιδείας μετέχοντες”. Όσον αφορά φοβικά

σύνδρομα και... εξαρτημένα αντανακλαστικά αντιμετώπισης σε πιθανό ενδεχόμενο να “κυβερνά” το δήμο αλλοδαπός, εμείς πιστεύουμε πως αν οι συνθήκες ωριμάσουν και η τοπική κοινωνία το θέλει, τότε γιατί να μην κυβερνά;

Με εκτίμηση

Βαγγέλης Μάστορας, Δήμαρχος Δήμου Σαγιάδας Θεσπρωτίας»

Γκαζμέντ Καπλάνι, *Μικρό ημερολόγιο συνόρων*, Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη, Αθήνα 2006.

«...Τρέξαμε στην αρχή φοβούμενοι ότι ίσως οι στρατιώτες μας χτυπήσουν από πίσω με τα Καλάσνικοφ. Περάσαμε τα συρματοπλέγματα, που ήταν ακόμα άθικτα, πράγμα που σήμαινε πως ήμασταν οι πρώτοι που περνούσαμε εκείνο το φυλάκιο. Τα αγγίξαμε στην αρχή με ένα ξύλο μήπως και είχαν ηλεκτρικό ρεύμα. Μετά ανοίξαμε μια τρύπα, με κάποια ξύλα που είχαν πάρει μαζί τους οι οδηγοί του φορτηγού για να περάσουμε ένας ένας. Από τη βιασύνη έσκισα το μανίκι του μπουφάν μου. ποιος νοιαζόταν όμως για το μπουφάν εκείνη τη στιγμή... Οι στρατιώτες, με το δάχτυλο στη σκανδάλη, μας κοιτούσαν καθώς προσπαθούσαμε με λύσσα να περάσουμε τα συρματοπλέγματα, ενώ ο αξιωματικός διατηρούσε ακόμα ζωγραφισμένο στο πρόσωπό του το κυνικό του χαμόγελο...

[...]

Δεν υπήρχε ούτε στρατιώτης ούτε αστυνομικός στην άλλη πλευρά των συνόρων... Φτάσαμε στον ελεύθερο κόσμο... Φτάσαμε στη Δύση... Ένας μεσήλικας είχε ξαπλώσει χάρμω κλαίγοντας, χτυπώντας ρυθμικά το έδαφος με τη γροθιά του και μιλώντας σαν να απευθυνόταν σε άνθρωπο: “Σε πλήρωσα με δεκαεφτά χρόνια φυλακή... Σε πλήρωσα με δεκαεφτά χρόνια φυλακή, ρε γαμώτο...” Η κατάσταση ηρέμησε ύστερα από μισή ώρα περίπου. Τότε κάποιος ρώτησε: “Που πάμε τώρα;” Κανείς δεν ήξερε να απαντήσει και όλοι σήκωσαν τους ώμους σε ένδειξη παντελούς άγνοιας. Ξέραμε από πού είχαμε φύγει, αλλά δεν γνωρίζαμε τίποτα για το πού πάμε...

Μερικοί διέκριναν ένα χωματόδρομο και βαλθήκαμε όλοι να τους ακολουθήσουμε. Ανάμεσά μας υπήρχαν και κάποιοι που γνώριζαν ελληνικά, Έλληνες της Αλβανίας, οι οποίοι αμέσως τέθηκαν επικεφαλής της πορείας προς το άγνωστο.»

Σωτήρης Δημητρίου, «Πάσχα τ' Απρίλη», από τη συλλογή: *Η φλέβα του λαιμού*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 1998.

«...Ο Απρίλης ήταν κάποτε για μένα -τώρα πια έχει μπει κι αυτός στο χωνευτήρι των πολλών και επαναλαμβανόμενων εικόνων και εμπειριών- το Πάσχα στο χωριό μου. Όχι όμως με το θρησκευτικό του μέρος, παρά μόνον αμυδρά.

Μεγάλη Πέμπτη, εγώ και τ' αδέρφια μου ξεκινούσαμε το πρωί με το λεωφορείο. Ολόκληρο ταξίδι. Φτάναμε στη γέφυρα του Καλαμά. Μια γέφυρα σιδερένια, βαθυπράσινη, απ' τον καιρό του Εμφυλίου.

Αφού γινόταν ο έλεγχος των ταυτοτήτων απ' τους φαντάρους του φυλακίου -στιγμές έντονες για τις παιδικές καρδιές μας-, το λεωφορείο, αργά αργά, έμπαινε στη γέφυρα. Κραπ, κραπ, χτύπαγαν κι έτριζαν οι σιδεριές. Το νερό από κάτω ορμητικό, θολοπράσινο απ' τις πυκνοφυτεμένες όχθες. Έλιωναν τα χιόνια. Από εκεί και πέρα άρχιζε ένας άλλος κόσμος.

Στο Φιλιάτι κάναμε υποχρεωτική στάση τρεις με τέσσερις ώρες. Γι' αυτές τις ώρες - που τις περνούσαμε στο καφενεδάκι του σταθμού- δεν αγαπούσα και πολύ αυτή την κωμόπολη, τόσο λαχταρούσα το χωριό μου.

Το καφενεδάκι ήταν γεμάτο ταξιδιώτες για τα πανωχώρια των Φιλιατών. Εκεί άρχιζαν τα πρώτα “ποιανού είσαι εσύ, μωρέ παιδάκι μου;”, “ετούτη μοιάζει της μάνας της” απ' τους χωριανούς μας και τα πρώτα φιλιά. Πρόγευση απ' το χωριό μου παρηγορητική. Επιτέλους, το απομεσήμερο το λεωφορείο αγκομαχώντας, γιατί ήταν ασφυκτικά γεμάτο και ο δρόμος χωμάτινος, ανηφορικός, όλο κογκέλες, ξεκίναγε για τα χωριά της Μουργκάνας.

Αϊ-Νικόλας, Άγιοι Πάντες, Παλιοχώρι, ανηφόρες, στροφές, μια στροφή ακόμα και να το χωριό μου, η Πόβλα. Μαγευτικός δρόμος, μαγευτικά χωριά. Λες και οι πλαγιές οι ντυμένες με κουμαριές, τσέρα, χελιδρονιές, δάφνες, οι χείμαρροι που ξεπηδούσαν εδώ και κει, τα λιθάρια και τα μονοπάτια ενσωμάτωσαν ό,τι ομορφότερο και ευγενέστερο από τις ανθρώπινες ζωές αιώνων.

Ακόμα και σήμερα, αυτή η διαδρομή, αυτά τα χωριά είναι για μένα μια διαδρομή πνευματική, μια διαδρομή νοσταλγίας και καημού.

Στο χωριό μου φτάναμε το μούσγκωμα. Μας άφηνε το λεωφορείο στη Θελεσουριά, όπου ήταν ένα μικρό εικόνισμα, ο Αϊ-Θανάσης.

Ο όγκος της Μουργκάνας μπροστά μας. Στην κορφή το βουνό είχε ακόμα χιόνια, που άστραφταν από ένα χιλιόχρωμο ηλιοβασίλεμα. Εκεί που χανόταν ο ήλιος ήταν ένας τόπος αγαπημένος, μυστηριακός, αβάδιστος. Ήταν η Βόρειος Ήπειρος.

Στη Θελεσουριά, κατεβαίνοντας απ' το λεωφορείο, μας χτύπαγε ευχάριστα ένα ψυχρό αεράκι που -Κύριος οίδη πώς- το 'χα συνδέσει με τη Βόρειο Ήπειρο, με την

Αλβανία. Μήνυμα από μια άλλη ζωή, πιο ενδιαφέρουσα, πιο πλούσια, πιο αινιγματική. Περιπτώ να πω ότι δεν ήξερα τίποτα για ιδεολογίες, πολέμους και άλλα, και οι δικοί μου, συγγενείς και χωριανοί, μιλούσαν λίγο και ασαφώς, κάτι που μεγάλωνε το μυστήριο.

Φτάναμε με τα ποδάρια στο σχολειό, κατόπι μια απότομη κατηφοριά μάς έβγαζε στην πλατεία του Νικόπλου, όπου ήταν το περίπτερο του μπαρμπα-Μήτση μας. Μας καρτέραγε με ζαχαρωτά και φιλιά. Κατόπι σταματούσαμε στο πατρικό της μάνας μου για λίγο, να δώσουμε τσιγάρα στον παππού, και κατόπι σφεντόνα για το πατρικό μας, για τη γιαγιά μας.

Σε όλη αυτήν τη διαδρομή η μύτη μας είχε πανηγύρι. Φρέσκια, ξάστερη ανάσα ανακατεμένη με τ' αγριολούλουδα του Απριλίου -φράξο, μανούσια, ζουμπούλια, μοσφακίδια. Τον τόνο τον έδιναν όμως οι καβαλίνες, η κοπριά, το νοτισμένο χώμα....»

Σωτήρης Δημητρίου, *Τους τα λέει ο Θεός*, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.

«...Άσωτα βουνά, θυμούμαι, έκανε και χειμώνας μεγάλος. Κάποια ώρα είπα βγήκα (από την Αλβανία) αλλά ήμουν σίγουρος; Νηστικός, ξεθεωμένος, δεν είχα ανάκαρα να κρίνω ο μαύρος... Κατέβηκα και κοιτάζα για κάνα φως. Είδα, πήγα, ήταν το χωριό Λιόψη. Κοιμήθηκα εκεί σ' ένα κατώι μου 'φερε μια γυναίκα κάτι χεράμια, το πρωί μου δείχνουν το δρόμο για το Φιλιάτι.

[...]

Και με τον φόβο στην καρδιά. Σπίτι δουλειά, δουλειά σπίτι για να μην είμαστε στο μάτι, μην μας πιάκουν. Με γύρισαν δυο τρεις φορές μέσα.

[...]

Ήμουν και εγώ με τα παιδιά Δεν ξεχώριζες τα παιδιά μας από τα ελληνόπουλα.

Ήταν και ένας έλληνας που πέταγε αϊτό. Ρε παιδιά, λέει στα παιδιά μου, κρατάτε λίγο τον αϊτό να τον σκώσω; Εκείνο το ρε παιδιά αγάλλιασε την καρδιά μου.

Δεν θα τραβάγαν κάνε τα παιδιά μας 'κείνα που τραβήξαμε εμείς.»